

Kristillisen kasvatuksen kahdeksan vuosikymmentä

Jarmo Kokkonen

Huoli uskonnonopetuksen asemasta ja yleisestä maallistumisesta sai opettajat perustamaan oman lehden vuonna 1927. *Kristillinen kasvatus* -lehti liikkui 80 vuoden ajan kirkon ja yhteiskunnan rajapinnalla puolustaen uskontoa oppiaineena ja kehittäen kristillisen kasvatuksen sisältöä ja menetelmiä.

Kysymys uskonnon paikasta koulussa ja kulttuurissa on yhä polttavan ajankohtainen. Kuvaan seuraavassa tiivistäen lehden historiaa ja profiilia aina vuoteen 2012, jolloin lehti lakkautettiin. Pyrin samalla nostamaan esiin sellaisia teemoja ja näkökulmia, joilla näyttäisi olevan kauaskantoista merkitystä ajatellen uskonnonopetuksen ja luterilaisen kirkon kasvatustyön kehitystä nykymuotoihinsa.

***Kristillinen kasvatus* -lehden historia ja profiili**

Kristillinen kasvatus -lehden syntyvaiheet liittyvät Suomen Kristillisen opettajaliiton perustamiseen vuonna 1926. Aloittamalla lehden julkaisemisen liitto pyrki kasvatuksen syventämiseen kodeissa ja kouluissa sekä korostamaan kristinuskon merkitystä ja paikkaa erilaisien kasvatuskysymysten ratkaisuisa. Lehti oli suunnattu ensisijaisesti opettajille. Päätoimittajana oli aluksi Väinö Helle, ja vuodesta 1934 Martti Haavio. Lehden kustantajana toimi aluksi Gummerus Oy, sen jälkeen opettajaliitto itse. Sotavuosia seuranneen tauon jälkeen lehti ilmestyi lyhyen aikaa *Kotimaa*-lehden liitteenä, kunnes vuodesta 1950 alkaen sitä julkaistiin itsenäisenä lehtenä tiiviissä yhteistyössä evankelisluterilaisen kirkon Kristillisen Kasvatuksen Keskuksen (KKK) kanssa (Liikanen 2008, 17–18). Lehti profiloitui siitä lähtien vähintäänkin puolivirallisena kirkon ja kirkkohallituksen julkaisuna, vaikka juridisesti lehteä julkaisi vuodesta 1967 alkaen samana vuonna perustettu Kristillinen kasvatus ry.

Alkuvaiheissaan lehti sisälsi hartauskirjoituksia, opetusta koskevia artikkeleita, uskonnonopetuksen opetusnäytteitä, kirjallisuuskatsauksia, koti- ja seurakunnalliseen kasvatukseen liittyviä juttuja sekä selostuksia ulkomaiden opetus- ja kasvatusoloista. Lukijoita aktivoitiin osallistumaan kristillisen opettajaliiton kasvatuspäiville ja kesäkokouksiin. Lehden vuotuinen levikki oli tuolloin 800–900 kappaletta (Unkuri 2008).

Sotavuodet 1939–45 muuttivat kuvaa kirkosta. Rintamalla papit kohtasivat suomalaiset miehet rinta rinnan. Kuva ihmisten yläpuolella olevasta, uskonasioihin keskittyvästä kirkosta muuttui ihmisten keskellä vaikuttavaksi kansankirkoksi. Sotien jälkeen *Kristillinen kasvatus* profiloitui yhä selkeämmin uskonnonopetuksen puolustajana ja linkittyi voimakkaasti kirkon kasvatustyön organisointiin. Laajennettu piispainkokous perusti vuonna 1948 Uskonto-pedagogisen keskuksen, jonka nimeksi muotoutui pian Kristillisen Kasvatuksen Keskus (KKK). Sen johtajaksi kutsuttiin Ilmari Tammisto. Taustajärjestöiksi löytyivät Helsingin Kristillinen Opettajayhdistys, Kristillisen Kulttuurin Liitto, Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskusliitto, Suomen Pyhäkouluyhdistys ja Suomen Uskonnonopettajainliitto. Näistä Uskonnonopettajaliitto säilyi yhteistyökumppanina läpi vuosikymmenten ja lehti oli liiton jäsenlehti. Vuoden 1950 alusta lehteä julkaistiin kuusi numeroa vuodessa. Tilajamäärä nousi ja lehden asema vakiintui laajalle kristillisen kasvatuksen kentän eri toimijoiden keskuudessa.

Vuonna 1955 KKK sai päätoimiseksi kasvatusasiain sihteeriksi Kalevi Tammisen. Päätoimisen työntekijän saaminen tehosti yhteydenpitoa opettajiin ja papistoon. KKK oli jo tuolloin kirkon toimielin, jota piispainkokous hyödynsi asioiden valmistelussa. Sen toimiala laajeni nopeasti pyhäkoulun, varhaisnuorisotyön, rippikoulun, kinkereiden ja aikuiskoulutuksen alueille. Vähän aiemmin, vuonna 1953 laajennettu piispainkokous oli perustanut Seurakuntien Nuorisotyön Keskuselimen, jonka nimi vuotta myöhemmin muutettiin Kirkon Nuorisotyön Keskuselimeksi (KNK). Seurakuntien lapsi- ja nuorisotyötä tukemaan järjestäytyivät myös hiippakunnat. Vuodesta 1945 lähtien hiippakunnissa on työskennellyt nuoriso- ja pyhäkoulupastoreita. Tämä kehitys merkitsi sitä, että kirkon kasvatustyölle oli 1960-luvulle tultaessa luotu kokonaiskirkolliset rakenteet, joiden puitteissa kasvatusta voitiin suunnitella ja kehittää. Sisällöllisesti *Kristillinen kasvatus* -lehdellä oli tässä työssä merkittävä asema.

Vuonna 1958 kirkolliskokous antoi laajennetun piispainkokouksen tehtäväksi kirkon opetustoiminnan kokonaisuudistuksen käynnistämisen. Kasvatuksen kokonaisuohjelma eli K-ohjelma valmistui 1975 ja se hyväksyttiin kirkolliskokouksessa 1977. Ohjelma oli kirkon reaktio yhteiskunnallisiin muutoksiin ja erityisesti kuohuvan 1960-luvun kysymyksiin. Ohjelmassa oli vahva kansankirkollinen ja kasvatuskristillinen korostus. Sillä haluttiin vahvistaa kirkkoa sisältä päin. Sen keskeisinä periaatteina voitaneen pitää ikäryhmä- ja tavoitekeskeisyyttä. Opetusta ja kasvatusta ei pidetty itsetarkoituksina. Ne ovat olemassa, jotta toimintaan osallistuvissa tapahtuisi kasvu ja oppimista. Kasvatustoiminnan ensisijaiseksi tapahtumisen tasoksi nähtiin paikallisseurakunta, jonka työtä kirkon organisaation muut taset olivat tukemassa.

K-ohjelma oli tyypillinen oman aikansa lapsi. Suomessa 1970- ja 1980-luvut olivat järjestelmäkeskeisen koulutuspolitiikan aikaa. Sille oli tunnusomaista vahva valtion ohjaus ja pyrkimys kokonaisvaltaisen koulutuksen kehittämiseen. Tämän politiikan taustalla olivat tasa-arvon ja hyvinvoinnin ideologiat. Näkyvin tämän ajattelun tulos oli peruskoulu, joka käynnistettiin 1972. Kirkko näyttäytyi *Kristillinen kasvatus* -lehdessä peruskoulun ja koulutuksellisen tasa-arvon vahvana puolestapuhujana. Uudessa peruskoulussa uskonnon tuntimääriä vähennettiin, mutta uskonto säilyi pakollisena aineena luterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkoon kuuluvilla lapsilla ja nuorilla.

Lehdellä oli tuolloin koulutuksellinen funktio ja juttujen lisäksi julkaistiin painopistenumeroita esimerkiksi rippikouluun ja seurakuntien päiväkerhotoimintaan liittyen. Erityisen merkittävä K-ohjelma oli rippikoulun ja isoskoulutuksen kehittäjänä. Rippikoulusuunnitelmat 1973 ja 1980 muuttivat opetusta oppilaskeskeiseen ja tavoitteelliseen suuntaan. Käytännössä vuoden 1980 uudistus yhtenäisti rippikoulun ja isoskäytännön koko maassa. Se antoi myös suuntaa seurakunnan koko kasvatustyölle ja sen vapaaehtoisuuskoulutukselle, jossa keskiöön tuli nuoren oma kasvu kristittyinä. Merkittävää oli myös se, että ensimmäistä kertaa rippikoulun opettajat koulutettiin suunnitelman käyttöön ja siitä kerättiin palautetta.

Vielä 1980-luvulle tultaessa lehti välitti informaatiota ja kirkon näkemyksiä myös poliittisille tahoille ja viranomaisille. Lehteä toimitettiin esimerkiksi kouluhallituksen ja opetusministeriön keskeisille virkamiehille sekä joillekin kansanedustajille ja valiokuntien sihteeereille. Lehti oli jossakin määrin kirkon käyntikortti kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä (Unkuri 2012). Päävastuu lehden sisällön tuottamisesta oli joillakin avustajilla, Kirkon Kasvatusasian Keskuksen työalasihteerien nähdessä suurimman vaivan. Tuolloin uhka uskonnonopetuksen katoamisesta koulusta oli hävynnyt ja lehdessä saatettiin nostaa esiin erilaisia yhteiskunnallisia ja globaaleja kysymyksiä.

Viimeistään 1990-luvulla lehden profiili oli laajentunut uskonnonopetuksen kysymyksistä laajempiin yhteiskunnallisiin ja pedagogisiin kysymyksiin. Yhteiskunnan muutokset, kuten

informaatioteknologian kehitys ja lama-ajan vaikutukset, heijastuivat arvokeskustelun korostamisena. Toinen keskeinen korostus 1990-luvun lehdissä oli kasvatuksen näkeminen yhteistyönä: koulua, kirkkoa, vanhempia ja eri kasvatusinstituutioita kutsuttiin vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Päätoimittajuus jakaantui useammille kirjoittajille lehden toimituskunnan sisällä vuodesta 1996 alkaen. Muutos toimintatavassa oli radikaali: vuonna 1996 jokaisella numerolla oli eri päätoimittaja. Tätä ennen päätoimittaja Aimo Peltonen oli kirjoittanut jokaisen lehden pääkirjoitukset vuosina 1983–1995, yhteensä 71 pääkirjoitusta. Lehteä alettiin julkaista myös verkossa.

1990- ja 2000-luvuilla lehdestä muotoutui päätoimittaja Hannu Majamäen sanoin (Unkuri 2012) rooliaan hakeva monifunktiolehti. Lehdellä oli paljon erilaisia tehtäviä ja lukijoita. Kristillinen opettajaliitto jättäytyi pois yhteistyöstä ja Uskonnonopettajaliitto alkoi julkaista omaa *Synsygus*-lehteään. Markkinoinnista ja kehittämisestä huolimatta lehden tilausmäärä pysyi sitkeästi 1500 ja 2000 välillä, mukaan lukien 900 uskonnonopettajille menevää ilmaiskappaletta. Lehden tekeminen oli Kirkkohallituksen Kasvatuksen ja nuorisotyön yksikön varassa, eikä lehden vaatimaa työpanosta voitu mielekkäästi liittää työalasihteerien työnkuviin. Kirkon sisäistä tiedotusta varten rakennettiin Sakasti-palvelu (sakasti.evl.fi). Kristillinen kasvatus ry. päätti vuosikokouksessaan 11.5.2012, että *Kristillinen kasvatus* -lehden julkaiseminen lopetetaan vuoden 2013 alusta. Julkaisuvuosia kertyi 80. Rekisteröity yhdistys haluttiin toistaiseksi säilyttää.

Koulu ja uskonnonopetus

Kristillinen kasvatus seurasi koko ilmestymisensä ajan koululaitoksen muutoksia ja varsinkin uskonnonopetusta. Sekä uskonnonopetuksen aseman että koulun laajemman uudistamisen ja kehittämisen ympärillä käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa lehti oli aktiivinen keskustelija. 1970- ja 1980-luku olivat tässä keskustelussa ”kiivaimmat” vuosikymmenet. Tuolloin yhteiskunnallisissa ja poliittisissa keskusteluissa suhtauduttiin kirkkoon kriittisesti. Leppisaaren (2000, 93) mukaan ”myös kasvatustieteellinen ajattelu painottui niin, ettei kirkkoa juurikaan nähty relevantiksi keskustelukumppaniksi”.

Kirkossa kuitenkin haluttiin osallistua keskusteluun yhteiskunnan koulutus uudistusten arvopohjasta ja ihmiskäsityksestä. Päätoimittaja Veikko Pöyhösen monissa teksteissä korostui ajatus siitä, että koulutuksen tulee palvella ihmisen kokonaisvaltaista kasvua ja kasvattamista. Sekä *Kristillinen kasvatus* että kirkko laajemmin haluttiin nähdä yhteiskunnallisina yhteistyökumppaneina. Pöyhönen toimi opetusministeriön opetussuunnitelmakomitean sihteerinä vuosina 1973–1976. Hän oli mukana monissa työryhmissä ja piti henkilökohtaisesti yhteyttä keskeisiin toimijoihin. Opetusministeri Ulf Sundqvistin johtamaan komiteaan hänet oli valittu, koska ”hän oli ollut aktiivinen keskustelija koulutuspoliittisessa kentässä” (Leppisaari 2000, 93). Hänellä oli myös läheiset välit arkkikiispa Martti Simojokeen. Pöyhösen keskeinen ajatus oli, että kirkon omaa näkökulmaa unohtamatta yhteiskunnan koululaitoksessa annettavalle uskonnonopetukselle tuli löytää perustelut koulun omasta kasvatustehtävästä käsin.

Lehden merkitystä koulutuspoliittisena vaikuttajana on vaikea tarkasti arvioida. Selvää on, että lehti toimi kirkon näkemysten välittäjänä varsinkin pääkirjoitustensa kautta. Erityisesti päätoimittajat Kalevi Tamminen (1958–1968), Paavo Kortekangas (1972–1975), Veikko Pöyhönen (1976–1982) ja Aimo Peltonen (1983–1995) ovat olleet merkittäviä kirkollisia ja myös yhteiskunnallisia toimijoita ja vaikuttajia. Heidän näkemyksensä kasvatuksesta ja uskonnonopetuksen luonteesta ovat osa nykykirkon kasvatusnäkemystä.

Näkemyksistä kasvatuksesta

Kirkkohallitus päivitti kirkon kasvatustietämystä julkaisemalla Meidän kirkko – kasvamme yhdessä -linjauksen 2012 (Kirkkomme kasvatuksen strategiset suuntaviivat; Kristillinen kasvatustietäminen 1/2012). Siinä kasvatustietäminen määritellään ”kaikenikäisten kokonaisvaltaisen kasvun mahdollistamisena ja tukemisena”. Kokonaisvaltaisuudella viitataan ihmisen fyysiseen, sosiaaliseen, henkiseen ja hengelliseen ulottuvuuteen. Mahdollistaminen ja tukeminen viittaavat kasvun autonomiseen luonteeseen: kasvatustietäminen ei luo tai synnytä kasvua, vaan se tukee ja mahdollistaa kasvun jatkumista ja luo sille puitteita. Kasvu itsessään on lahjaa ja ihmettä. Linjauksessa pyritään irti työmuoto- ja ikäryhmäkeskeisyydestä.

Tarkasteltaessa *Kristillisen kasvatustietämisen* asiantuntijapuhetta kolmelta viimeiseltä vuosikymmeneltä voidaan todeta, että kirkon nykyisen kasvatustietämisen ituja ja pohjia on kirjoitettu 1970–80-luvuilla. Aimo Peltosen pääkirjoituksissa 1980-luvun alusta alkaen näkyy kasvatustietämisen avoimen luonteen korostus. Kasvatustietämisessä ei voida kaavamaisesti määritellä, miten ihmistä tulisi kasvatustietäminen. Koska jokainen ihminen tuo esille jotakin ainutlaatuisia Jumalan äärettömästä persoonasta, on kasvatustietämisen välttämätöntä säilyttää avoin luonteensa. Ihmistä ei voida koskaan tyhjentävästi määritellä. Luomisen perusteella jo pieni lapsi on paitsi persoona, myös täysi-ikäinen. Peltosen mukaan kasvatustietäminen, joka tähtää vain aikuisuuteen ja pitää lasta vain potentiaalisena aikuisena, on kristillisen näkemyksen mukaan kestämätön. Jeesus itse asetti lapsen esikuvaksi ja ihanteeksi (Mk.10). Ihmisen kokonaisvaltaisuus ja jakamattomuus sekä kasvatustietämisen oman subjektiasian korostaminen yksisuuntaisen objektiasian sijasta näyttäisi olevan teema, jota kirjoitettiin auki jo 1970-luvulla, vaikka sen yleistyminen kasvatustietämisen kentän suunnitelmissa ja käytännöissä tapahtuikin myöhemmin.

Toiseksi näyttää siltä, että *Kristillisessä kasvatustietämisessä* hahmotettu teologian ja pedagogiikan suhde on omaksuttu yleiseksi kirkon valtaviiriksi. Suomalaisessa luterilaisuudessa on haluttu tehdä oikeutta sekä teologialle että pedagogiikalle. Molemmilla on oma autonomiansa ja erityispiirteensä. Kasvatustietämisessä on tärkeää hyödyntää kaikkea sitä tietoa, mitä kasvatustietämisessä ihmisestä tuotetaan, mutta yhtä tärkeää on muistaa, että uskon syntyminen on aina Jumalan lahjoittama ihme. Raamattu tai teologia ei sisällä mitään omaa pedagogista teoriaa tai kasvatustietämisen mallia. Tässä mielessä kasvatustietäminen kuuluu luomisjärjestykseen ja sillä on yleisinhimillinen tehtävä. Voidaan myös sanoa, että pedagogiikan avulla on mahdollista havainnollistaa kirkon uskoa eli sitä, mihin kristityt yhdessä uskovat. Teologian ja pedagogiikan dialogisen mallin keskeisenä muotoilijana toimi myös Tuomo Mannermaa (ks. Lepisaari 2000, 150).

Kirkossa on pyritty varomaan ankkuroitumista vain yhteen kasvatustietämiseen. Lepisaari tiivistää (2000, 315) kirkon (aikuis)kasvatustietämisen yhdeksi kehittämisen haasteeksi sen, että ”autoritaarisesta ja yksisuuntaisesta behavioristisesta opetuskulttuurista tulisi siirtyä monipuolisten aktiivisten työtapojen käyttöön”. Tämän korostuksen, jota sanottiin jo 1980-luvulla, voidaan nähdä toteutuneen vuosituhatosen vaihteessa ainakin kirkon nuorisotyön osalta. Esimerkiksi rippikoulusuunnitelma 2001 sitoutuu varsin selvästi konstruktivistiseen oppimisen- ja tietäntietämiseseen, mutta suunnitelmasta voi lukea myös kokemuksellisen oppimisen ja kontekstuaalisen oppimisen piirteitä. Näin myös suomalaisen rippikoulun kasvatustietäminen palautuu ainakin osin *Kristillinen kasvatustietäminen* -lehden päätoimittajien näkemyksiin.

Aikakauslehdet

Kristillinen kasvatus 1950–2012

Unkuri, Juhana 2008. Kristillinen kasvatus -lehti on 75-vuotias! Kristillinen kasvatus 3–4/2008.

Unkuri, Juhana 2012. Entiset päätoimittajat muistelevat ja visioivat. Kristillinen kasvatus 6/2012.

Kirjallisuus

Kirkkomme kasvatuksen strategiset suuntaviivat [www-lähde] < sakasti.evl.fi/kasvameyhdessa > (Luettu 19.9.2014).

Leppisaari, Irja 2000. Aikuisen kasvu ja oppiminen kirkossa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käsitys aikuiskasvatuksesta, aikuisten oppimisesta ja opettamisesta vuosina 1958–1990 käydyin asiantuntijakeskustelun pohjalta. Oulun yliopiston Acta Universitatis Ouluensis, Series E, Scientiae rerum socialium, 44.

Liikanen, Kaisa 2000. Diskurssianalyysi Kristillinen kasvatus -lehden pääkirjoituksista vuosilta 1970–2006. Julkaisematon teologian pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.

TM, VTM Jarmo Kokkonen on Kirkkohallituksen asiantuntija ja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan tohtorikoulutettava. Kokkonen toimi Kristillinen kasvatus -lehden viimeisenä päätoimittajana (2007–2012).